

**INVESTITSIYA LOYIHALARINI QIYMATINI ANIQLASHNI
TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI**

Arslanbekov S.M.

(TDTU, Iqtisodiyot kafedrasida dotsenti)

Investitsiya loyihaaning butun tsikli dastlabki g'oyada, g'oyani loyihalashtirishda, qurilish ishlab chiqarishida va ob'ektni ishlatishda ifodalangan iqtisodiy, tashkiliy va boshqaruv, texnologik vazifalar majmuini o'z ichiga oladi.

Qurilish sanoatining yangi smeta va me'yoriy-huquqiy bazaga o'tishi resurslarning haqiqiy qiymati va ularning narxi o'rtasidagi ziddiyat, investitsiya faoliyati sub'ektlari o'rtasidagi zamonaviy bozor munosabatlari, zamonaviy yuqori samarali qurilish texnologiyalari, materiallar, mahsulotlar paydo bo'lishidir.

Qurilish mahsulotlarining qiymati standartlar, narxlar va boshqa ma'lumotlar asosida hisob-kitoblar bilan aniqlanadi.

Qurilish mahsulotlari – avtomobil qollar qurilgan va foydalanishga qabul qilingan.

Qurilishning qiymati uni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan mablag' miqdorini ko'rsatadi. Qurilishning qiymati asosida qurilish mahsulotlarining erkin (shartnomaviy) narxi shakllantiriladi. Qurilish mahsulotlari tannarxini baholash investor (buyurtmachi) va pudratchi tomonidan teng asosda amalga oshiriladi. Buning uchun investor va pudratchining smetalari tuziladi.

Ishlab chiqarish rentabelligini ta'minlash uchun quruvchilar taxminiy narxlar masalalarini bilishlari kerak.

Shartnomaviy savdolarida qatnashish uchun hujjatlarni tayyorlashda qurilish tashkilotlari loyihalash-smeta ishlarining iqtisodiy tomonlari bilan shug'ullanishlari kerak.

Savdo - bu an'anaviy savdo shakli, eng qulay shartlarni taklif qilgan sahs bilan qonuniy bitim tuzish.

Belgilangan tartibda tasdiqlangan smeta hujjatlari kapital qo'yilmalar miqdorini aniqlash va moliyalashtirishni ochish uchun asosdir.

Bashoratli narxni aniqlash uchun siz quyidagilarni bilishingiz va ularga ega bo'lishingiz kerak:

Yangi qurilish uchun: yollar, inshootlar, ularning qismlari va konstruktiv elementlarining parametrlarini o'z ichiga olgan loyiha va ish hujjatlari, shu jumladan: chizmalar, qurilish-montaj ishlari hajmlari veksellari, jihozlar uchun texnik shartlar va bayonotlar, tashkilot va tashkilot to'g'risidagi asosiy qarorlar qurilish loyihasida qabul qilingan qurilish ketma-ketligi, shuningdek ko'rsatilgan materiallarga tushuntirish yozuvlari;

- ta'mirlash ishlarini olib borish uchun: nuqsonli bayonnoma;
- uskunalar va inventarlarning sotish narxlari, amaldagi taxminiy standartlari.

Qurilish, xalq xo'jaligining mustaqil tarmog'i sifatida narxlashning o'ziga xos xususiyatlariga ega.

Narxlar formulasi quyidagi ifodaga ega:

$$N = m + i + f,$$

bu erda: N - mahsulotlarning (ishlarning, xizmatlarning) narxi; m - moddiy resurslarning narxi (materiallar, elektr energiyasi, yoqilg'i, amortizatsiya va boshqalar); i - ish haqi, ishlab chiqarishga jalb qilingan ishchilarning ish haqi uchun mablag 'miqdori mahsulotlar (tirik mehnat qiymati, ishchi kuchi qiymati); f - ortiqcha mahsulot, ortiqcha qiymat, tadbirkorning (ish beruvchining) foydasi, (i+ f) - bu moddiy resurslar qiymatiga yangi qo'shilgan qiymat.

Formula asosida ishlab chiqarilgan yalpi ichki mahsulot (YaIM) hajmi - mamlakat (davlat) iqtisodiyotining asosiy ko'rsatkichi aniqlanadi.

YaIM o'sish sur'atlarini oshirish vazifasini qo'ygani bejiz emas. Yalpi ichki mahsulotning o'sishi ishlab chiqarish, ish va xizmatlar hajmining o'sishini anglatadi.

Qurilishda narxlanish barcha sohalar uchun umumiy bo'lgan printsiplarga asoslanadi.

Uchta narxlash usullari mavjud: ishlab chiqarish xarajatlari, mijozlar talabi va raqobatchilar narxi.

Narxlarning o'ziga xos xususiyatlari:

Construction qurilish mahsulotlari narxlarini shakllantirishda bir vaqtning o'zida loyihachi, buyurtmachi va pudratchi ishtirok etadi;

Construction qurilayotgan yol va inshootlarning individual xarakteri; qurilish mahsulotlarining narxi ko'p jihatdan mahalliy qurilish sharoitlariga bog'liq;

Construction qurilish jarayonining ishlab chiqarish tsiklining uzoq davomiyligi;

Construction qurilish mahsulotlarining yuqori material sarfi;

Mashinalar va mexanizmlarning narxini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari;

Qurilish mahsulotlarining qiymati loyiha, smeta standartlari va boshqa ma'lumotlar asosida smeta asosida aniqlanadi.

Qurilish jarayonining davomiyligi birinchi navbatda qurilishni moliyalashtirish va kreditlash xususiyatlari bilan bog'liq.

Shunday qilib, investitsiya loyihani qiymati smeta va narxlarni aniq belgilanishiga bogliq boladi.

АДАБИЁТЛАР / REFENENCES:

1. Шакирова, Ф. (2023). АҚШ ИҚТИСОДИЁТИНИНГ ИННОВАЦИОН ТИЗИМИ ОМИЛЛАРИ, ТАРКИБИ ВА РИВОЖЛАНИШ НАЗАРИЯСИ. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(S/5).

2. Шакирова, Ф. (2023). ИННОВАЦИОН ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БАҲОЛАШ ИНДИКАТОРЛАРИНИНГ

АҲАМИЯТИ. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб
муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual
Problems of Humanities and Social Sciences., 3(12/1).

3. Shakirova, F. B. (2023). STRATEGIES FOR INCREASING THE
COMPETITIVENESS OF THE VENTURE BIZNES. International journal of
advanced research in education, technology and management, 2(4).